

NFBIB-rapport 1-2022

UTFORDRINGER I BARNEHAGERS INNEKLIMA - TID FOR HANDLING

FORSLAG TIL TILTAK

*I denne barnehagen kan det se ut som om inneklimaet er bra – men det er alvorlige feil og mangler her:
Faktum er at det mangler ventilasjonsanlegg, belysningen er svak og vinduene kan ikke åpnes!*

**Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB)
Februar 2022**

Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn
Stiftet 1996
www.bedreinnemiljoforbarn.no
org.nr. 984 097 824

Innhold

1. SAMMENDRAG	3
2. BAKGRUNN	4
3. HVORFOR ER GODT INNEKLIMA VIKTIG I BARNEHAGER.....	6
4. RESULTATER FRA «RAPPORT 2017- KARTLEGGING AV 27 BARNEHAGEBYGG» (NFBIB).....	8
5. HVA VAR DE DOMINERENDE OG ALVORLIGSTE PROBLEMENE	9
6. VURDERING OG DISKUSJON	13
7. FORSLAG TIL TILTAK – tid for handling	16
8. REFERANSER.....	19

Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn er:

Et nasjonalt uavhengig, ikke kommersielt, tverrfaglig forum innenfor området innemiljø/inneklima for barn.

Vi har i 25 år samarbeidet med:

Foreldreutvalget i grunnskolen, Elevorganisasjonen, Barneombudet, Arbeidstilsynet, Helsedirektoratet, Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI) og Direktoratet for Byggkvalitet, med flere.

Styre: Tore Andersen, Marianne Bjerke, Jan Vilhelm Bakke, Rolf Erik Hoaas, Finn Levy

1. SAMMENDRAG

NFBIB vil med denne rapporten sette fokus på et alvorlig nasjonalt inneklimateproblem som rammer mange av våre aller minste, barn i barnehagene. Mange barnehager drives i strid med helsemyndighetenes lov- og forskriftskrav - i tiår etter tiår. Dette er mistenkelig underkommunisert i samfunnet. Publikum har i liten grad blitt opplyst fra myndigheter og media om dette forholdet. Det er kommunene som har hovedansvaret for de problemene denne rapporten tar opp.

Minst 30% av barnehagene på landsbasis drives i dag i strid med kravene til et godt fysisk og psykososialt miljø i samsvar med kravene gitt i: «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.» av 1. 1. 1996. Dette er godt dokumentert i gjentatte nasjonale undersøkelser, og NFBIBs egne erfaringer gjennom årene, samt vår undersøkelse (av 2017).

Forskriften stiller helt konkrete krav til viktige faktorer i inneklimateet, som luftkvalitet, temperaturforhold, trekk, belysning, stråling, lokaliteter, ergonomi og hygiene. Dette er helt grunnleggende forhold for alle menneskers helse og trivsel i alle typer bygger for voksne – det burde også gjelde for barn i barnehager.

Forskriften stiller også konkrete krav til kommunene om systematisk internkontroll og tilsyn med at alle kommunale og private barnehager følger gjeldende lover og forskrifter.

Her er svikten stor, senest dokumentert i Statens Helsetilsyns rapport fra landsomfattende tilsyn med hvordan kommunene ivaretar sitt tilsynsansvar med miljørettet helsevern i barnehager og skoler. (RAPPORT 1/2020 - MARS 2020). I sammendraget står det bla. «**Det ble gjennomført tilsyn med 51 kommuner, og avdekket lovbrudd i 42 av dem.**»

At en så stor andel av norske barnehagene fortsatt drives i strid med forskriftenes enkle krav til et godt inneklimate og med en sviktende tilsynsordning, er uetisk og helt uakseptabelt!

På bakgrunn av de alvorlige problemene denne rapporten tar opp og som berører flere ansvarlige myndigheter sentralt og lokalt, vil NFBIB i denne omgang bare fokusere på ulike nasjonale tiltak som kan føre til konstruktiv og nødvendig handling lokalt. Tiltakene fremgår av pkt. 7. Forslag til tiltak.

NFBIB vil invitere til en workshop for å gjennomgå alle våre tiltaksforslag med berørte nasjonale myndigheter, interesseorganisasjoner samt med andre relevante miljøer. Dette bør gjøres for å få en felles forståelse og oppslutning om hva som er nødvendig å få gjennomført sentralt for å sikre at alle kommuner følger opp sine lovpålagte oppgaver - slik at alle barn i barnehager får det fysiske miljøet de har rett til.

Å satse på godt innemiljø med god drift og godt vedlikehold av bygninger og installasjoner, vil være å satse både på helse, økonomi og læring. Vi ser at utfordringen er minst like viktig i dag, som for 25 år siden.

Alle barn skal ha et forsvarlig inneklimate, ikke bare 70%, slik det nå er - mer enn 25 år etter at denne miljøforskriften trådte i kraft. Dette vil være en god helsesatsing til glede og nytte for mange hundre tusen barn. I den bærekraft som ligger i å investere i barns helse, ligger det mye fremtidsrettet folkehelse.

2. BAKGRUNN

På slutten av 60-tallet var det svært få heltids barnehagetilbud i Norge. Barnehagen var primært en organisert lekeplass og når været var for dårlig, var det mulig å gå innendørs for å innta måltidene. De bygningsmessige forholdene var ofte svært enkle.

Gjennom 70 - 90- årene utviklet barnehagene seg til å bli et mer fullverdig pedagogisk heldagstilbud. Tiden for barna inne i barnehagen ble ofte lengre enn for elevene i barneskolen.

Dette stilte etter hvert større krav til bygninger og inneklimastandard enn tidligere. Teknisk Hygienisk Forum (THF) gjennomførte i 1987 en bred geografisk inneklimaundersøkelse i 50 barnehager i 5 fylker, på oppdrag for Barne- og familiedepartementet. Undersøkelsen viste at bare ¼ av barnehagene hadde tilfredsstillende luftkvalitet. Bare 14 % hadde balansert ventilasjon.

Tilsvarende dårlige inneklimaforhold ville det være utenkelig å akseptere i voksnes arbeidsmiljø inne i kontorer eller lignende på den tiden.

Resultatene var oppsiktsvekkende, og avdekket et stort behov for å utbedre innemiljøet i de fleste barnehagene. I januar 1996 kom «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv», som stilte krav til kommunene om ny godkjenning av alle barnehager og skoler i løpet av 1998 (en 3-årsperiode). Forskriften stiller krav om at barnehagene skal fremme helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold samt forebygge sykdom og skade. Forskriften stiller også konkrete krav til de ulike miljøforholdene i barnehagen, også detaljerte krav til inneklima (luftkvalitet, temperaturforhold, belysning, hygiene mv). Forskriften stiller også konkrete krav til systematisk internkontroll og tilsyn med alle kommunale og private barnehager. Dette var nytt for kommunen i deres miljøarbeid i 1996 i forhold til barnehager og skoler.

Forskriften ble utgitt uten noen form for veiledning eller kurstilbud til kommunene, noe det var et klart behov for. Flere lokale og regionale fagmiljøer etterlyste dette hos helsemyndighetene sentralt. De ønsket likevel ikke å prioritere veiledning og kursing på det tidspunktet. Dette var også tilfellet med oppfølging av nasjonal handlingsplan: Godt inneklima i Norge (GIN) i 1996. Denne ble heller ikke fulgte opp. Dette provoserte flere engasjerte fagpersoner, noe som førte til etableringen av et nasjonalt inneklimaforum (NFBIB).

Det første NFBIB foretok seg var å foreslå et samarbeid med Barneombudet i 1997, om gjennomføring en landsomfattende spørreundersøkelse i samtlige norske kommuner (435) om oppfølgingen av arbeidet med godkjenningsordningen av kommunens barnehager og skoler. Svarprosenten ble til slutt 85% - etter en rekke purringer. Undersøkelsen dokumenterte bl.a. et stort behov for utbedringer, samt manglende økonomi og kompetanse i kommunene.

I dag, mer enn 25 år senere, er det fortsatt mange barnehager (og skoler) som drives i strid med gjeldende lov og forskrift. NFBIB har i hele denne perioden fulgt utviklingen, og bidratt som pådriver og veileder i ulike sammenheng, sentralt og lokalt, og kjenner dette problemområdet meget godt.

Sentrale myndigheter har i tiden 1998 til 2015 gjennomført en rekke landsomfattende spørreundersøkelser i kommunene for å få kartlagt hvorledes kommune har fulgt opp

forskriftens miljøkrav av 1996. Resultatene har vist seg å være nedslående, og ganske stabile ved de siste undersøkelsene. Landsgjennomsnittet på ikke godkjente barnehager har variert mellom ca. 30% til 40%. Det er alvorlig – og en stor utfordring! Som en naturlig oppfølging av den siste nasjonale spørreundersøkelsen ønsket Helsedirektoratet å få mer oppdatert informasjon om de konkrete forholdene i de barnehagene som ble drevet uten godkjenning.

Helsedirektoratet valgte å gjennomføre en begrenset feltmessig inneklimateundersøkelse av ”ikke godkjente barnehager” i tre geografisk ulike fylker i 2017.

27 barnehagebygg ble tilfeldig utvalgt i de tre fylkene. Undersøkelsen skulle omfatte både private og kommunale barnehager. Undersøkelsen ble gjennomført av Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB) i januar, februar og mars 2017. Resultatene fra denne undersøkelsen bekrefter inntrykket fra de nasjonale spørreundersøkelsene. Det er fortsatt store utfordringer nasjonalt for å sikre at alle kommuner følger opp det ansvaret de har for at miljøkravene i «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.» blir fulgt opp i praksis – og at alle barn i barnehager får det gode innemiljøet de etter lov og forskrift har rett til. Resultatene fra den sistnevnte feltmessige undersøkelsen blir nærmere gjennomgått i pkt. 4.0 og 5.0 under i denne rapporten.

I 2019 gjennomførte landets fylkesmenn tilsyn med kommunenes tilsyn med hvordan kommunene ivaretar sitt tilsynsansvar med miljørettet helsevern i barnehager og skoler, på oppdrag av Statens helsetilsyn (RAPPORT 1/2020- MARS 2020). Det ble gjennomført tilsyn med 51 kommuner, og avdekket lovbrudd i 42 av dem.

I sammendraget står det bla:

«De påpekte lovbruddene gjaldt at kommunene ikke sikrer at det blir gjennomført tilsyn, at tilsyn ikke ble utført regelmessig, at tilsyn ikke var basert på kunnskap om risiko, og at kommunen ikke hadde styringsaktiviteter for å følge med på tilsynsarbeidet og om oppgavene ble ivaretatt i tråd med krav i lov og forskrift.»

Rapporten oppsummerer også:

«Dette landsomfattende tilsynet viser at denne tilsynsordningen ikke fungerer som forutsatt, og ikke godt nok.»

Dette er helt i samsvar med NFBIBs erfaringer. En viktig funksjonsfeil er etter vår mening at kommunene skal føre tilsyn med egen virksomhet, ("bukk/havresekk"). En annen svakhet er i mange tilfeller manglende kompetanse. Det dokumenterer Helsetilsynets rapport på en solid måte. Tilsyn av barns innemiljø i barnehager og skoler må være habilt/uavhengig og kompetent. Slik er det ikke i dag.

3. HVORFOR ER GODT INNEKLIMA VIKTIG I BARNEHAGER

Vi må huske på at inneklima i barnehagene er der hvor våre aller beste oppholder seg store deler av dagen. De oppholder seg hovedsakelig i golvsonen som er utfordrerne både med hensyn til trekk- og temperaturforhold, luftkvalitet og hygiene. Det er helt spesielle klimasoner i forhold til voksnes oppholdssoner i deres ulike inneklima. Det er også slik at de minste barna i liten grad selv kan varsle eller klage på dårlig innemiljø. Derfor er det viktig at vi voksne tar ansvaret for å sikre at barna i barnehagene får et godt innemiljø. Dette er noe de etter lov og forskrift har rett til.

For å forstå at inneklima er viktig, er det nødvendig å vite hvordan dette begrepet er definert. Inneklima er et utvidet begrep som i tillegg til de fem inneklimafaktorene (under), tar med faktorer som estetikk og psykososiale forhold. Disse to omtales ikke mer her.

De fem målbare fagelementene som inneklimabegrepet består av er:

1) Det termiske miljø (temperatur forhold): Omhandler alt som er av betydning for hvordan vi klarer å holde oss passe varme inne. Her er det snakk om fem viktige faktorer: lufttemperatur, strålingstemperatur, temperaturgradienter, luftfuktighet og lufthastighet (av betydning for trekk), sammen med to personfaktorer: fysisk aktivitetsnivå og påkledning

2) Det atmosfæriske miljøet (luftkvalitet inne): Omhandler kvaliteten på luften vi puster inn. Det er en særlig viktig faktor i forhold til våre grunnleggende behov, og vår evne til å tåle luftforurensninger. Inneluften inneholder gasser, damper og luktstoffer - samt svevestøv fra levende organismer som pollen, bakterier, virus, muggsopper midd, alger og uorganisk støv og fibre. Det atmosfæriske inneklimate omfatter også forhold som statisk elektrisitet og luftioner.

3) Det aktiniske miljø (LYS, Stråling): Omfatter alt om belysning og synsforhold, elektromagnetisk miljø og radioaktiv stråling med risiko for kreft.

4) Det akustiske miljøet (lyd): Omhandler ulike støyforhold, akustikk og etterklangstid i rommene, av betydning for hørsel, lyd-/taleoppfattelse og støybelastning.

5) Mekanisk miljø, (Innredning mv): Omfatter planløsning, innredning og utstyr mv, av betydning for tilgjengelighet, funksjon, ergonomi og ulykkesforebygging.

Inneklima dekker således helt grunnleggende forhold for alle menneskers opphold i alle typer bygg, ikke minst gjelder det for barn i barnehager.

Det vises til Helsedirektoratets, Kunnskapsdepartementets og NFBIBs informasjon om «Helse, miljø og trivsel i barnehagen»:

«Barn har mindre forsvar mot sykdommer, herunder også luftveisrelaterte sykdommer. Barn blir lettere og oftere smittet av både virus- og bakterie-sykdommer enn voksne. Det er mye i luften vi puster inn som kan skade barns

helse på kort og på lang sikt. Noen forurensninger gir ikke skade direkte, men indirekte ved å nedsette motstandskraften mot sykdom. Denne type helserisiko bør ikke barn utsettes for. Det er alminnelig forståelse for å gi barna riktig kost, rent vann og gode helsevaner».

God luft og andre fysiske miljøforhold sammen med psykososiale forhold er viktige. Uheldige miljøforhold i barnehagen kan gi seg mange ulike utslag som for eksempel:

- Slimhinneirritasjoner i øyne, nese og hals
- Hudirritasjoner
- Hodepine, kvalme og svimmelhet
- Luftveisinfeksjoner, hoste og heshet, virusinfeksjoner
- Psykisk tretthet og dårlig konsentrasjon
- Lærevansker og ulike adferdsforstyrrelser
- Astma og allergi
- Nedsatt motstandskraft mot sykdom
- I sjeldne tilfeller kan det legge grunnlag for senere kreft

(Ref. FHI og Helsedirektoratet 2016 Inneklima i skoler og barnehager-Helsemessig betydning for barn og unge og <https://www.fhi.no/ml/miljo/inneklima/fremhevede-artikler-inneklima-og-helse/inneklima-og-helseplager-ny/>)

Dette er noen eksempler på typiske inneklimarelaterte helseplager som ofte kan forekomme i barnehager og skoler med dårlig inneklima og er særlig knyttet til mangelfull ventilasjon og ugunstige temperaturforhold.

Grunnlaget for god helse legges i tidlige barneår. Ikke minst derfor er det viktig at inneklima er godt og i samsvar med lov og forskrift.

De konkrete kravene til inneklima er beskrevet i: «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.» og tilhørende veileder.

En refleksjon om trygge inneklimaforhold under en pandemi

Nå under covid-19 pandemien er skoler og barnehager lansert som det viktigste tilbudet som skal opprettholdes. Da er det ekstra viktig at inneklimaforhold ikke bidrar til ytterligere smittespredning. Ett viktig tiltak er tilstrekkelig ventilasjon tilsvarende de norske minimumskravene med 7 liter per person per sekund. En tredel av barna får ikke et godt luftskifte på grunn av manglende oppfølging i kommunene. Det er ingen stor vitenskap som skal til for å gi gode inneklimaforhold til alle. Enhver skoleeier skal og må vite hva lov og forskrift krever og hva som skal til av prioriteringer. Barn og unge er særlig utsatt for dårlig inneklima og luftforurensninger. De oppholder seg lenge i barnehagen og på skolen. Godt inneklima har stor betydning for helse, trivsel og læring. Aldri har barn og unges rett til et godt fysisk innemiljø vært viktigere enn nå - under en alvorlig pandemi.

Luftsmitte fra virus som svever lenge i luften, kan reduseres ved riktig og tilstrekkelig god ventilasjon. WHO, FHI og NFBIB har påpekt hvor viktig et godt luftskifte er i barnehager og skoler for å begrense smittespredning.

En pandemi kommer sjeldent, men influensa og forkjølelsesvirus kommer hver vinter.

4. RESULTATER FRA «RAPPORT 2017- KARTLEGGING AV 27 BARNEHAGEBYGG» (NFBIB)

På oppdrag fra Helsedirektoratet gjennomførte NFBIB en kartlegging av inneklime i 27 barnehagebygg, i tre geografisk forskjellige fylker. Dette var barnehager som ikke var godkjente iht. Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. av 1.1.1996.

Kartleggingen ble gjennomført i 2017, og endelig rapport på dette forelåg i 2018. I denne undersøkelsen ble det kartlagt både kommunale og private barnehagers inneklime og status med hensyn til internkontroll og tilsyn etter forskriften.

Undersøkelsen viste at det ikke står bedre til med inneklime i de private barnehagene enn i de kommunale. Det samme gjelder internkontroll og tilsyn. Kommunale barnehager hadde et noe bedre inneklime enn de private.

«I forskriften om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v. forstås med:

a) Internkontroll:

Å påse at krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift overholdes.

b) Internkontrollsystem:

Systematiske tiltak som skal sikre og dokumentere at aktivitetene utøves i samsvar med krav fastsatt i eller i medhold av lov eller forskrift. De systematiske tiltakene skal være beskrevet i administrative prosedyrer»

«Krav om godkjenning:

Virksomheten som omfattes av forskriften jf.§ 2 skal være godkjent av kommunen»

5. HVA VAR DE DOMINERENDE OG ALVORLIGSTE PROBLEMENE

Kartleggingen var basert på intervjuer, observasjoner, registreringer og inneklimatemålinger ved befaring av hver av de 27 barnehagebyggene som ikke hadde en godkjenning etter nevnte forskrift. Det ble benyttet kartleggingsskjema, tabell over barnehagene med merknader og en kort beskrivelse av hver enkelt barnehage. Tidsperioden for undersøkelsen var i perioden januar, februar og mars, med andre ord i vintertiden.

Funn

Det denne undersøkelsen viste, var at standarden i barnehagene var svært varierende, både med hensyn til inneklimatekvalitet og personalets kunnskap om regelverket knyttet til miljørettet helsevern og om gjennomført internkontroll og tilsyn. Blant barnehagene som ikke var godkjent, ble det også observert flotte og tilfredsstillende barnehager der manglene kun var formelle bagateller som var uten vesentlig betydning for inneklimateet. Det ble også observert barnehager der inneklimateet var dårlig og hvor dette skyldes vanlige mangler knyttet til kvalitet og kapasitet ved ventilasjon, varmeanlegg, solavskjerming, belysning og lokaliteter.

- **Mange bygg fremsto som meget gode og med godt inneklimate**
- **Andre fremsto med store mangler og med et dårlig inneklimate.**

- **63 % av barnehagene hadde tilfredsstillende inneklimate.**
- **37 % av barnehagene var «ikke tilfredsstillende» og hadde ulike feil og mangler som var typiske i en viktig inneklimateammenheng.**

- **Mange barnehager var godt organiserte og personalet hadde god oversikt over den daglige driften, og barna hadde romslige arealforhold.**

- **Flere barnehager hadde derimot lave takhøyder og meget trange lokaliteter, og de hadde også store mangler i sitt inneklimate.**

- **Felles for alle de 27 barnehagebyggene var at de var registrert som ikke godkjente i Helsedirektoratets oversikt, basert på flere nasjonale spørreundersøkelser.**

- **Ingen (med unntak av en) av barnehagene praktiserte internkontroll eller hadde oversikt over gjennomføringen av internkontroll og tilsyn.**

- **Kunnskap om forskriften om miljørettet helsevern i barnehager og skoler, var i all hovedsak fraværende hos personalet.**

5.1 SOLAVSKJERMING MANGLET

Funn

En ting som gikk igjen i flere barnehager var at effektiv solavskjerming manglet, der det var et klart behov for det.

Konsekvens

Mangelfull solavskjerming fører bl.a. til at rommene kan bli overopphetet når det er sol ute.

Det blir svært store kontraster mellom sol og skygge, og det blir vanskelig å bruke dataskjermer i disse rommene spesielt på grunn av refleks. (NB: Dataskjermer i barnehager anbefales ikke!).

5.2 STYRING AV VARMEN, VARMEINSTALLASJONER

Funn

I flere barnehager var det mangelfull og feil ved styring av varmen i rommene. Mange hadde også kalde golv, manglende installasjoner av gulvvarme. Manglende isolasjon forsterket kulden.

Konsekvens

Ved lave utetemperaturer vil det derfor bli trekk og uholdbare temperaturforhold i barnas oppholdssone ved golv.

5.3 FRISKLUFTSKIFTET ER MANGELFULLT

Funn

I flere barnehager var luftskiftet dårlig. Ventilasjonsanlegg manglet helt, eller hadde for liten kapasitet. Det ble målt CO₂ nivået langt over grenseverdien i forskriften som er på 1000 ppm (parts per million).

Denne grenseverdien gir en indikasjon på hvor stort luftskiftet er i rommet.

Dårlig luftskifte er som regel forårsaket av mangelfull ventilasjon, eller at ventilasjonsanlegg mangler helt.

I noen bygg var luftskiftet løst ved at vinduer sto åpne, noe som ga en kald trekk ved og lav temperatur ved golv. Dette er ikke en tilfredsstillende løsning i den kalde årstid, spesielt fordi barn leker ved golvet.

Konsekvens

Mangelfull ventilasjon eller dårlig luftskifte er en alvorlig mangel i barnehager.

Et balansert ventilasjonsanlegg (dimensjonert etter dagens forskrift) vil være en av de viktigste installasjoner i et barnehagebygg i dag, men også et viktig kriterium for godkjenning etter forskriften.

5.4 BELYSNINGSSTYRKEN

Funn

Belysningsstyrken er enkelt å måle, og det var uventet å registrere at belysningen i enkelte barnehagebygg var svært dårlig, langt under gjeldende forskriftskrav. Belysningsstyrken var for lav og/eller var feilplassert. Dette kan skyldes manglende skifte av lyskilder eller manglende installasjoner. Dagslys manglet i en barnehage (kun vindu i døren).

Konsekvens

God belysning og tilgang på dagslys er en viktig inneklimateparameter av stor betydning for helse og trivsel. Tilgang til dagslys gir bidrag til belysning av innearealer gjennom vinduer og overlys, men gir også utsyn og informasjon om tid på døgnet, vær og vind og motvirker tretthet.

5.5 MANGLENDE KOMPETANSE PÅ INNEKLIMAFELTET

I forkant av befaringen

Det var sendt ut en spørreundersøkelse til alle berørte barnehager i forkant av befaringen. Det spurte om blant annet status for inneklimate og eventuelle problem knyttet til dette. Svarprosenten var lav og indikerte liten kunnskap og interesse for saken.

Funn

Den manglende kunnskap og interesse ble i flere tilfeller bekreftet ved befaringen. Intervjuene av ansvarlig personell (ledere og verneombud) ved barnehagene viste at det var liten kunnskap om regelverket til miljørettet helsevern og de kravene som gjelder blant annet til inneklimate.

5.6 MANGLENDE INTERNKONTROLL OG TILSYN

Funn

Ingen av barnehagene hadde et systematisk kontrollsystem for inneklimate. Under befaringen hadde ikke flertallet av personalet i barnehagene noen kunnskap om kommunal kontroll og tilsyn med innemiljøet. Det samme gjaldt manglende internkontroll.

Konsekvens

Manglende interesse og kunnskap om gjeldende regelverk er en hovedårsak til at mange barnehager hadde et dårlig inneklimate.

5.7 MANGLENDE KUNNSKAP OG FORSTÅELSE OM SAMMENHENG MELLOM HELSE OG INNEMILJØ.

Funn

Kun i en besvarelse fra prosjektets spørreundersøkelse ble det registrert at det var noen som stilte spørsmål om inneklimate kunne ha sammenheng med sykefravær. Med andre ord var det fraværende kunnskap for personalet at innemiljøet kunne bety noe for barns trivsel og helse.

Konsekvens

Det er bekymringsfullt at barnehager med dårlig inneklimate ikke blir koblet til barns helse. Her svikter personalet informasjons- og opplysningsplikten til foreldrene, jfr §5 i forskriften om miljørettet helsevern (m.h.v.) i barnehager og skoler.

5.8 FUKT

Funn

Ved befaringen kunne vi ikke registrere at det var noen fuktproblem eller fuktskader i noen av barnehagene.

Det ble ikke registrert fukt i materialer eller observert fukt visuelt.

Personalet var ikke kjent med fuktskade i de bygg som undersøkelsen omfattet.

Konsekvens

Fuktskader i barnehager kan imidlertid gi et alvorlig inneklimateproblem som kan forårsake helseproblemer. I de undersøkte barnehagene var imidlertid forholdene meget tilfredsstillende.

5.9 DAGENS FORSKRIFTER

Funn

Det ble konstatert ved befaringen at inneklimate var tilfredsstillende der ombygging, rehabilitering og nybygging hadde fulgt byggeforskrifter og TEK -10, TEK – 17 (Byggeteknisk forskrift).

Tilsvarende ble det funnet at det var mangler ved inneklimate i de bygg som hadde en mangelfull ventilasjon eller ikke hadde mekanisk ventilasjon.

5.10 PRIVATE/KOMMUNALE BARNEHAGER

Funn

I denne undersøkelsen, som ble foretatt i 2017, var det flere avvik ved både private og kommunale barnehager.

Det var noen flere avvik i de private barnehagene.

Administrativ kunnskap hos personalet og svarprosenten på spørreundersøkelsen var også noe dårligere ved de private barnehagene.

6.0 VURDERING OG DISKUSJON

6. 1 Vurdering

Denne rapporten sette fokus på et alvorlig nasjonalt inneklimateproblem som rammer mange av våre aller minste, barn i barnehagene. Mange barnehager drives i strid med helsemyndighetenes forskriftskrav - tiår etter tiår, Det er mistenkelig Underkommunisert i vårt samfunn!

Det er et godt statistisk grunnlag, basert på gjentatte nasjonale undersøkelser, for å regne med at minst 30% av barnehagene på landsbasis i dag ikke oppfyller kravene til et godt fysisk og psykososialt miljø i henhold til «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.» av 1. 1. 1996. Forskriften stiller helt konkrete krav til viktige faktorer til inneklimate, og har som formål «fremmer helse, trivsel og gode sosiale og miljømessige forhold og forebygger sykdom og skade i barnehagene.

Kommunene har ansvar for systematisk tilsyn med alle kommunale og private barnehager, for å sikre at barnehagene følger gjeldende lover og forskrifter, gitt av helsemyndighetene.

Også når det gjelder tilsyn er svikten stor. Senest er dette dokumentert i Statens helsetilsyns rapport fra et landsomfattende tilsyn med kommunenes tilsyn med hvordan kommunene ivaretok sitt tilsynsansvar med miljørettet helsevern i barnehager og skoler. (RAPPORT 1/2020- Mars 2020). I sammendraget står det bl.a. **«Det ble gjennomført tilsyn med 51 kommuner, og avdekket lovbrudd i 42 av dem.»**

At en så stor andel av norske barnehagene fortsatt drives i strid med forskriftenes enkle krav til et godt inneklimate, og med en sviktende kommunal tilsynsordning er uetisk og helt uakseptabelt!

Denne rapporten tar opp alvorlige problemer som berører flere ansvarlige myndigheter sentralt og lokalt på kommunenivå. NFBIB foreslår derfor flere ulike tiltak. Noen må først vurderes og iverksettes nasjonalt, for senere følges opp og gjennomføres på kommunenivå.

NFBIB ønsker derfor i denne omgang å fremlegge og drøfte våre nasjonale tiltaksforslag med berørte nasjonale myndigheter og interesseorganisasjoner, med sikte på å få en felles forståelse for at nasjonale tiltak nå er nødvendig, for å få til handling lokalt.

NFBIBs tiltaksforslag kan gi et godt grunnlag for en nasjonal satsning for å sikre at alle barn i barnehager får det inneklimate de i dag har rett til.

Det ville være en god folkehelsesatsning, og til glede og nytte for mange hundre tusen barn. NFBIBs tiltaksforslag følger under. Disse må seriøst følges opp av ansvarlige myndigheter for alle barn, ikke bare for 70%, slik det nå er - mer enn 25år etter at denne miljøforskriften trådte i kraft.

Alle nasjonale inneklimateundersøkelser i barnehager gjennom de siste 30 årene, har også vist at miljøstandarden i barnehagene er svært variabel fra kommune til

kommune, men også innenfor den enkelte kommune. Det samme gjelder for både kommunale og private barnehager. Det er store forskjeller mellom de beste og de dårligste.

Det er mange ulike grunner til at situasjonen er blitt som den er i dag. En viktig grunn er nok at «problemet» har klart å holde seg under radaren i samfunnsdebatten i hele perioden.

En annen viktig årsak er at manglende oppfølging av forskriftsskavene i praksis ikke får noen konsekvenser for eierne (kommunene og private). Kommunene har selv tilsynsansvaret med landets barnehager, både private og kommunale. Det blir på mange måter en bukk/havresekk situasjon som ikke er bra i noen sammenhenger. Og det egner seg spesielt dårlig når det er små barns interesser som skal prioriteres opp mot andre «viktigere» kommunale prioriteringer.

NFBIB kan ikke løse dette problemet, men vi kan forsøke å få problemstillingen bedre kjent og aktualisert ved å involvere berørte nasjonale myndigheter, interesseorganisasjoner og andre som kan bidra til å få rettet på systemfeil og få satt saken på dagsorden i kommunene.

NFBIB vil arrangere en workshop hvor de viktigste aktørene blir invitert og hvor helt konkrete forslag til tiltak vil bli gjennomgått, med sikte på å komme frem til felles anbefalinger av tiltak for veien videre. NFBIB vil ta utgangspunkt i de forslagene som fremkommer i Pkt. 7.0 Tiltak.

Andre innkommende forslag under work shopen vil selvsagt bli med i vurderingene.

6.2 Diskusjon

I 25 år har NFBIB vært pådriver for at barn og unges rett til et godt inneklima blir oppfylt. Like lenge har forumet fått fortvilte henvendelser fra foreldre og elever som sliter i sitt læringsmiljø i skoler og barnehager. De opplever at de ikke blir hørt. Deres henvendelser om dårlig inneklima blir ikke tatt på alvor.

Man kan undres over at dette er blitt et problem i dagens velferdssamfunn. Det er tilfredsstillende lover og forskrifter som stiller nødvendige krav til barnehagenes ute og innemiljø, med helt konkrete krav til inneklimaet.

Det er kommunene som skal følge opp regelverket og påse at alle barnehagebarn får det inneklimaet de trenger, og har rett til. Årsakene til manglende kommunal oppfølging av gjeldende lov og forskrift for barnehagebarn - kan være flere:

- Uvilje mot små barn?	Sikkert ikke
- Helt ukjent med regelverket?	Sikkert ikke
- Vurderer at andre prioriteringer viktigere?	Sannsynlig
- Manglende kompetanse?	Sannsynlig
- Ingen konsekvenser å bryte lov og forskrift?	Sannsynlig
- Barna kan ikke selv ivareta sin rett. (Jfr. Voksne)?	Sannsynlig
- Lite media fokus på problemet?	Sannsynlig
- Lite politisk fokus på problemet?	Sannsynlig
- Gammel tradisjon, barnehagene ikke så viktige?	Sannsynlig

Det kan reises mange underlige spørsmål om hvorfor vi er kommet i denne situasjonen. Det er sikkert ikke en «villet» situasjon. Alle vil sikkert at våre aller minste skal ha gode miljøforhold i barnehagene, like gode miljøforhold på sin «arbeidsplass» som det voksne har. MEN slik er det altså ikke i dag - altfor mange barnehager drives i strid med lov og forskrift på miljøområdet.

Årsakene vil være flere og forskjellige. Noen vil være av teknisk art, og lett å løse. Andre kan være politiske, og noe er systemfeil. Alvorligst er det at tilsynet med skoler og barnehager er lagt til kommunene. Kommunene har derved tilsyn med egen virksomhet (bukk/havresekk). Det er vanskelig med hensyn til habilitet og kvalitet. Det er spesielt uheldig når det gjelder barns helse og miljø, fordi de ikke selv kan ivareta sine rettigheter. For å lykkes med å løse denne saken, må aktørene først erkjenne problemene, ønske å gjøre noe med det, klarlegge de viktigste årsakene til problemene, og gjennomføre retting med nødvendige tiltak.

Kravene i forskriften er ikke oppfylt

Problemene har vært kartlagt og publisert gjennom flere ti-år. Mange løfter om tiltak er gitt. Men fortsatt ser vi at en tredel av skoler og barnehager ikke oppfylle kravene. Dessuten er det uklart i hvor stor grad de øvrige bygningene faktisk tilsvarer de kravene som de angivelig skal kunne oppfylle. NFBIB sendte i mars 2020 forslag til Regjeringen om enkle utbedrende tiltak for dem som trenger det mest. Dette synes hittil ikke å ha medført handling. Vedlikeholdet er enda ikke tildelt forsvarlige ressurser.

Forskriften er klar

Kravene til skolemiljøet fremgår av Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.

I forskriftens formålsbestemmelse står det at forskriften skal bidra til at miljøet i barnehager og skoler fremmer helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold samt forebygger sykdom og skade. Forskriften slår videre fast at barnehagene og skolene skal være helsemessig tilfredsstillende og stiller konkrete miljøkrav til lokalene. Disse skal ha godt luftskifte, ikke være for varme/kalde eller ha fuktskader, ha godt renhold, god belysning og gode sanitærforhold, for å nevne noe. Selv om nødvendige tiltak er enkle å gjennomføre, blir fortsatt alt for lite gjort.

Det er alvor nå – til alle lokale og sentrale myndigheter vil vi si:

Gjør noe med de barnehager og skoler som fortsatt **ikke** tilfredsstillt kravene til et godt inn klima. Dette er ikke tiden for å vente å se, men sørg for at dette arbeidet nå endelig blir prioritert!

Barn og unge skal tas på alvor, det betyr at deres læringsmiljø/arbeidsmiljø skal være i samsvar med forskriften om Miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.

7. FORSLAG TIL TILTAK – tid for handling

NFBIB foreslår 5 ulike tiltak til drøfting og behandling på en planlagt workshop med sentrale myndigheter og berørte interesseorganisasjoner. Målet er at alle barnehager nå blir fulgt opp systematisk, slik at alle kan bli godkjent etter: «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.»

Tiltakene skal først drøftes og behandles sentral, med sikte på å få en felles forståelse og oppslutning om hvilke tiltak nasjonale myndigheter vil bidra med, for å stimulere, og støtte kommunene i deres arbeid for å sikre at alle barns helse- og miljørettigheter i barnehagene skal bli ivaretatt og respektert. For å løse dette problemet må statlige og lokale myndigheter samhandle, og sette fokus på de barnehagene som nå trenger det mest - først.

Det er uetisk, og helt uakseptabelt å fortsette med dagens praksis. **Det er tid for handling!**

Vi håper at NFBIBs tiltaksforslag kan gi et godt grunnlag for en diskusjon og oppslutning om en felles nasjonal satsning for iverksettelse av de tiltak som må til for å sikre at alle barn i barnehager får det innemiljøet de i dag har rett til. Det ville være en god og viktig folkehelsesatsning, og til glede og nytte for mange hundre tusen barn.

NFBIBs tiltaksforslag følger under.

Tiltak 1: Staten må gi pålegg til kommunene

Kommunene må pålegges å sikre at alle barnehager som i dag ikke har et tilfredsstillende inneklima, må få bragt dette i orden.

Det er viktig å minne om at kommunene har ansvar for godkjenning tilsyn, rådgivning og informasjon til alle landets barnehager. Dette gjelder både private og kommunale barnehager. Kommunene har hatt ansvar for dette siden innføring av forskriften om miljørettet helsevern i barnehager og skoler av 1996. Det er et faktum at mange barnehager fortsatt drives i strid med forskriften, med konsekvenser for barnas helse, miljø og trivsel.

Tiltak 2: Staten må utarbeide et habilt og kompetent godkjennings- og tilsynsorgan for barnehagene

Det har i en årrekke vært fokus på kommunenes manglende oppfølging av skolenes miljøgodkjenning og svakheter med mht. tilsyn, kapasitet, kompetanse og habilitet når det gjelder godkjenning av egen virksomhet (bukk/havresekk).

NFBIBs undersøkelse i 2017/18 bekrefter at manglende tilsyn er et svært viktig problemområde i denne sammenheng. I samme undersøkelse så vi at kunnskap om forskriften for det meste var fraværende ute hos virksomhetenes personale. Det samme gjelder forhold knyttet til tilsyn og internkontroll. Jfr. også Helsetilsynets Rapport I/2020- MARS 2020. Den omhandlet tilsyn med kommunenes ivaretagelse av tilsynet med barnehager og skoler i 51 kommuner og avdekket lovbrudd i 42 av dem. Slik kan vi ikke ha det!

Dagens kommunale tilsynsordning svikter, har åpenbare svakheter. Barnehagebarn kan ikke selv ivareta sine rettmessige krav til miljø og helse. De myndigheter som har ansvar og myndighet til å gi barna et bedre tilsynssystem enn dagens system, ivaretar ikke barnas miljørettigheter i barnehager og skoler. De må nå ta det ansvaret, og få det gjennomført! Barna i barnehagene må ha minst like uavhengig og kompetent tilsyn med sitt arbeidsmiljø, som vi tar som en selvfølge for voksne.

Tiltak 3: Finansiering av nødvendige inneklimateiltak

Det er en utfordring for statlige myndigheter å finne frem til økonomiske ordninger som stimulerer til nødvendige oppgradering av innemiljøet der det er utilfredsstillende. De dårligste barnehagene må prioriteres først. Det bør etableres nødvendige støtteordninger som sikrer slik oppgradering. Hensynet til barnas fysiske arbeidsmiljø og helse må gis høy prioritet.

Statlige midler til nødvendig oppgradering av barnehager, må sikres slik at midlene ikke brukes til andre ting i kommunene.

Det må også være en betingelse for at kommunene skal få statlige finansierings midler at disse har utarbeidet en vedlikeholdsplan basert på en forutgående kartlegging behov og prioritering for alle sine bygninger. Denne planen må baseres på et grunnlag fra tilsynsrapporter og internkontroll utarbeidet av personer med kompetanse på fysisk innemiljø.

Private barnehager må etterkomme alle pålegg og avvik og merknader. Det må videre forutsettes at disse driver sin vedlikeholds planlegging, og internkontroll.

Statsforvalteren må påse at kommunene følger opp sitt ansvar.

Tiltak 4: Staten må ta ansvar for at barna har en effektiv lovbestemt rett til et godt fysisk miljø

Det er nødvendig å gi barna i barnehagene en lovbestemt rett til et godt fysisk miljø, i likhet med det som er gitt til elever i skolen (jfr. Opplæringsloven § 9). Barn i barnehager må sikres på samme måte som elever i skolen en rett til et godt fysisk læringsmiljø etter opplæringsloven § 9? Brudd på loven må gi konsekvenser for kommunen.

Tiltak 5: Workshop gjennomføres så snart pandemisituasjonen gjør det mulig

Dette tiltaket er en svært viktig del av dette NFBIB- prosjektet, fordi vi ønsker å informere og involvere alle viktige myndigheter, brukerorganisasjoner og personer som kan bidra til å løse de alvorlige problemene denne rapporten tar opp. Hensikten er å få drøftet, og konkludert på hver og ett av våre tiltaksforslag, og eventuelle andre konstruktive forslag som måtte komme opp debatten.

Tiltaksforslag med konklusjoner vil bli oversendt alle relevante målgrupper og pressen i etterkant. De blir også lagt inn på NFBIBs hjemmeside.

Hensikten er å få størst mulig oppslutning og gjennomføringskraft for å sikre at alle barn i barnehager (og skoler) får det gode helsemessig og pedagogiske innemiljø de etter lov og forskrift har rett til!

8. REFERANSER

1. **Inneklima i skoler og barnehager** – Helsemessig betydning for barn og unge. FHI og Helsedirektoratet - 2016
Becher R, Bjerke M, Martinsen F, Øvrevik J. Inneklima i skoler og barnehager: Helsemessig betydning for barn og unge. Oktober 2016.
[Inneklima i skoler og barnehager. Helsemessig betydning for barn og unge - FHI](#)
2. **Helsetilsynet - Rapport 1-2020** - Landsomfattende tilsyn i 2019 med folkehelse. BARNES HELSE ER FOLKEHELSE. Barnas arbeidsmiljø sikres ikke gjennom kommunenes tilsyn.
[Barns helse er folkehelse. Barnas arbeidsmiljø sikres ikke gjennom kommunenes tilsyn | Helsetilsynet](#)
3. **Nødvendige tiltak for å sikre godt inneklima for barn og unge i barnehager og skoler (NFBIB-2016)**
[Microsoft Word - Rapport om nødvendige tiltak fra 2016.docx \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](#)
4. **Høringsuttalelse om Miljø og Helse i barnehager og skoler – 2019**
NFBIBs Høringssvar finner du her:
[Høringsinnspill-2019-revidert-forskrift-om-miljo-og-helse-i-bhg-og-skoler-fra-NFBIB-.pdf \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](#)
NFBIBs Høringssvar med utdyping finner du her:
<https://www.betreinnemiljoforbarn.no/wp-content/uploads/2022/02/Horingssvar-med-utdyping-fra-NFBIB-.pdf>
5. **Helsedirektoratet 10/2016. IS-2480. Anbefalinger for praktisk inneklimaarbeid i barnehager og skoler**
[Anbefalinger for praktisk inneklimaarbeid i barnehager og skoler.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#) eller
[Anbefalinger-for-praktisk-inneklimaarbeid-i-barnehager-og-skoler.pdf \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](#)
6. **Rapport 2017 om kartlegging av 27 barnehager. NFBIB 2017**
[Rapport-av-2017-om-kartlegging-av-inneklimaet-i-27-barnehagebygg-i-3-fylker-.pdf \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](#)
7. **Helsedirektoratet 03/2014 - IS-2072 Veileder til forskriften om miljø og helse i barnehager.**
[Miljo-og-helse-i-barnehagen---Veileder-til-forskrift-om-miljorettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler.pdf \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](#)

Disse kan også leses på www.betreinnemiljoforbarn.no

NFBIB - publikasjoner

[NFBIB- Norsk forum for bedre innemiljø for barn \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](https://www.bedreinnemiljoforbarn.no/)

<https://www.bedreinnemiljoforbarn.no/>